

ДЕЯКІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ БЕЗ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ

**МАНИК Олексій Володимирович - здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ**

<https://orcid.org/0000-0002-4384-1219>

УДК 343.13

DOI 10.32782/EP.2022.4.35

У статті підкреслено, що забезпечення законності під час затримання особи в кримінальному провадженні, зокрема без ухвали слідчого судді, напряду залежить від ефективності нормативно-правового регулювання вказаного інституту. Зазначено, що мова йде не тільки про кримінальну процесуальну регламентацію затримання в кримінальному процесі України, а й про нормативно-правове врегулювання організаційних аспектів застосування вказаного різновиду заходів забезпечення кримінального провадження. Підкреслено, що особливе місце в аспекті регулювання досліджуваної сфери суспільних відносин посідають підзаконні нормативно-правові акти, які хоч і не визначають безпосередні підстави затримання особи без ухвали слідчого судді, проте деталізують таку діяльність по окремих напрямкам, а також закріплюють правові основи її забезпечення й удосконалення. Здійснено аналіз правових актів Президента України, якими регламентовано сферу суспільних відносин щодо затримання особи без ухвали слідчого судді, а також актів, якими введено в дію відповідні рішення Ради національної безпеки і оборони України. З урахуванням окремих сфер суспільних відносин щодо затримання особи без ухвали слідчого судді здійснено аналіз правових актів Кабінету Міністрів України. В якості окремої групи підзаконних нормативно-правових актів, приписами яких регламентовано досліджувану сферу суспільні відносини розглянуто акти суб'єктів затримання особи без ухвали слідчого судді, в тому числі ті, що приймаються ними спільно. Визначено недоліки підзаконного рівня нор-

мативно-правової регламентації суспільних відносин, пов'язаних з затриманням особи без ухвали слідчого судді, які знаходять свій прояв в частині застарілості й неактуальності окремих з таких актів.

Ключові слова: організаційні аспекти, затримання без ухвали слідчого судді, кримінальне провадження, кримінальний процес, нормативно-правовий акт, підзаконний нормативно-правовий акт.

Постановка проблеми

Забезпечення законності під час затримання особи в кримінальному провадженні, зокрема без ухвали слідчого судді, напряду залежить від ефективності нормативно-правового регулювання вказаного інституту. При цьому мова йде не тільки про кримінальну процесуальну регламентацію затримання в кримінальному процесі України, а й про нормативно-правове врегулювання організаційних аспектів застосування вказаного різновиду заходів забезпечення кримінального провадження. Мова йде про підзаконні нормативно-правові акти, які хоч і не визначають безпосередні правові підстави затримання особи без ухвали слідчого судді, проте деталізують таку діяльність за окремими напрямками, а також закріплюють правові основи її забезпечення й удосконалення. Зокрема, як цілком слушно з цього приводу відмічає В.Б. Пчелін, особливе місце підзаконних нормативно-правових актів в аспекті здійснення регулювання їх положеннями відповідної сфери суспільних від-

носин обумовлено тим, що рамки закону не дозволяють повною мірою передбачити весь комплекс ситуацій, які підлягають правовій регламентації, внаслідок чого на законодавчому рівні передбачена можливість самостійного регулювання суспільних відносин органами влади, що, наприклад, дозволяє, оперативно визначати компетенцію різних державних органів, права й обов'язки їхніх посадових осіб і службовців [1, с. 18–19]. З огляду на що вбачається актуальним питання про підзаконний рівень нормативно-правової регламентації суспільних відносин, що виникають і знаходять свій розвиток у зв'язку із здійсненням компетентними суб'єктами затримання особи без ухвали слідчого судді. Адже саме на цьому рівні врегульовуються окремі організаційні аспекти затримання особи без ухвали слідчого судді.

Аналіз останніх досліджень

Питання затримання особи в кримінальному провадженні, в тому числі без ухвали слідчого судді, висвітлюються в наукових працях багатьох учених, наприклад, О.А. Банчук, І.В. Гловюк, І.Г. Голуб, Є.В. Дояр, В.А. Завтур, О.В. Капліна, Д.В. Лазарева, Л.М. Лобойко, Ю.В. Лук'яненко, А.М. Мельник, О.М. Миколенко, О.В. Михайлюк, В.В. Назаров, О.В. Плахотнік, В.В. Рогальська, О.І. Тищенко, Л.Д. Удалова, В.І. Фаринник, Т.Г. Фоміна, О.Г. Шило, О.В. Шульга, О.О. Юхно, Ю.П. Янович та інших. Проте чимало питань залишаються невирішеними чи дослідженими фрагментарно. Тому **метою** представленої статті є здійснення характеристики нормативних підстав організації затримання особи без ухвали слідчого судді.

Виклад основного матеріалу

Особливе місце серед нормативно-правових актів, які визначають організаційні аспекти затримання особи без ухвали слідчого судді, посідають ті, що були прийняті Президентом України. Так, відповідно до ст. 106 Основного Закону України Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази й розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України [2]. При

цьому вимоги щодо порядку підготовки та внесення на розгляд глави держави проектів актів Президента України – указів і розпоряджень визначено в Положенні «Про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України», затвердженого указом Президента України від 15 листопада 2006 року № 970/2006. Як свідчить аналіз приписів даного нормативно-правового акта, розпорядження Президента України не мають нормативного характеру, оскільки ними оформлюються рішення з організаційно-розпорядчих питань. Тоді як указами Президента України оформляються рішення, видані на основі та на виконання Конституції та законів України, якщо хоча б одне з положень рішення розраховано на постійну або багаторазову дію (має нормативний характер) [3]. Так, в якості прикладу актів Президента України, якими регламентується сфера суспільних відносин щодо здійснення затримання особи без ухвали слідчого судді слід навести наступні:

- указ Президента України «Про Концепцію формування системи безоплатної правової допомоги в Україні» від 09 червня 2006 року № 509/2006, яким свого часу встановлювалися загальні принципи формування і функціонування системи безоплатної правової допомоги в Україні, а також повного або часткового фінансування правової допомоги за рахунок коштів державного бюджету. У даному нормативно-правовому акті наголошувалося на тому, що інтереси правосуддя вимагають надання безоплатної правової допомоги кожній заарештованій або затриманій особі. При цьому починаючи з першого етапу впровадження системи безоплатної правової допомоги і протягом реалізації інших етапів право на безоплатну вторинну правову допомогу обов'язково повинно забезпечуватися особам, яких затримано або яких тримають під вартою чи позбавленим волі внаслідок притягнення до юридичної відповідальності або на інших підставах, передбачених законом [4];

- указ Президента України від 08 квітня 2008 року № 311/2008, яким затверджено Концепцію реформування кримінальної юстиції України, якою затримання особи без ухвали суду було віднесено до заходів про-

цесуального примусу. При цьому було запропоновано вдосконалення процедури судового контролю під час досудового розслідування, зокрема в частині застосування заходів процесуального примусу, пов'язаних з обмеженням особистих або майнових прав особи [5].

Також слід вказати й на те, що згідно ст. 107 Конституції України, указами Президента України вводяться в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України [2], за допомогою яких також здійснюється регулюючий вплив на досліджувану сферу суспільних відносин. Зокрема, в якості прикладу таких нормативно-правових актів слід назвати наступні:

- рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про надзвичайні заходи протидії російській загрозі та проявам тероризму, підтримуваним російською федерацією» від 25 січня 2015 року, введено в дію указом Президента України від 14 лютого 2015 року № 85/2015, яким було запропоновано зміни до кримінального та кримінального процесуального законодавства в частині визначення особливостей розслідування злочинів проти основ національної безпеки України, злочинів терористичної спрямованості, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, а також встановлення кримінальної відповідальності за злочини проти людяності [6];

- рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про невідкладні заходи щодо європейської інтеграції України» від 12 березня 2013 року, введено в дію указом Президента України від 12 березня 2013 року № 127/2013, яким передбачалося посилення заходів із забезпечення фінансування видатків Державного бюджету України, пов'язаних з виконанням кримінального процесуального законодавства [7].

Наступна група підзаконних нормативно-правових актів, за допомогою яких здійснюється регламентація суспільних відносин, що виникають і знаходять свій розвиток у зв'язку із затриманням особи без ухвали слідчого судді представленими тими, що видаються Кабінетом Міністрів України. Так, відповідно до ст. 117 Конституції України Кабінет Міністрів України в

межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання [2]. При цьому як слідує з аналізу ст. 49 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року, акти Кабінету Міністрів України з організаційно-розпорядчих та інших поточних питань видаються в формі розпоряджень Кабінету Міністрів України. Своєю чергою, акти Кабінету Міністрів України нормативного характеру видаються у формі постанов Кабінету Міністрів України [8]. Тобто в контексті досліджуваного питання інтерес для нас представляють постанови Кабінету Міністрів України, на підставі положень яких здійснюється нормативно-правова регламентація суспільних відносин щодо затримання особи без ухвали слідчого судді.

Як свідчить аналіз законодавства, що регламентує досліджувану сферу суспільних відносин, на сьогодні можна назвати доволі значну кількість постанов Кабінету Міністрів України, положення яких застосовуються в межах здійснення затримання особи без ухвали слідчого судді. Зокрема, мова може йти про здійснення регламентації й визначення особливостей затримання окремої категорії осіб без ухвали слідчого судді. Яскравим прикладом такого роду нормативно-правових актів є постанова Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2017 року № 784, якою затверджено Порядок ведення Єдиного державного демографічного реєстру та надання з нього інформації, взаємодії між уповноваженими суб'єктами, а також здійснення ідентифікації та верифікації. У даному нормативно-правовому акті встановлено особливості здійснення ідентифікації та верифікація іноземців та осіб без громадянства, затриманих за незаконне перебування або порушення правил перебування в Україні [9].

Окрему групу нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, на рівні яких регламентовану досліджувану сферу суспільних відносин, становлять ті, що визначають правовий статус суб'єктів затримання особи без ухвали слідчого судді. Серед таких нормативно-правових актів, в якості прикладу, слід назвати постанову Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року

№ 877, якою затверджено Положення «Про Національну поліцію»; постанову Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 878, якою затверджено Положення «Про Міністерство внутрішніх справ України».

Також можна назвати численні нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, які стосуються найрізноманітніших питань функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин:

- постанова Кабінету Міністрів України «Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу» від 17 вересня 2014 року № 465, якою визначено механізм виплати винагороди, відшкодування витрат, пов'язаних з наданням безоплатної вторинної правової допомоги, адвокатам, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, в тому числі особам, які відповідно до положень кримінального процесуального законодавства вважаються затриманими та/або стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою [10];

- постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1363, якою затверджено Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою [11].

Окрему групу підзаконних нормативно-правових актів, на рівні приписів яких регламентовано досліджувану сферу суспільних відносин становлять ті, що приймаються суб'єктами затримання особи без ухвали слідчого судді. У цьому контексті відмітимо, що правовий статус указаних суб'єктів, враховуючи важливість даного питання, буде досліджено нами в межах окремого підрозділу представленої наукової праці. У межах цього підрозділу увагу зацентруємо лише на окремих з підзаконних нормативно-правових актів, завдяки реалізації положень яких здійснюється регулюючий вплив на суспільні відносини, пов'язані із затриманням особи без ухвали слідчого судді. Так, одним з провідних суб'єктів видання такого роду нормативно-правових актів є Міністерство внутрішніх справ України (далі МВС України).

У межах реалізації своїх завдань і функцій МВС України спрямовує й координує діяльність окремих суб'єктів затримання особи без ухвали слідчого судді. Зокрема, як слідує з аналізу постанови Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10 вересня 2014 року № 442, якою затверджено Схему спрямування і координації діяльності центральних органів виконавчої влади Кабінетом Міністрів України через відповідних членів Кабінету Міністрів України, такими суб'єктами є Адміністрація Державної прикордонної служби України та Національна поліція [12]. Саме тому задля забезпечення діяльності вказаних суб'єктів затримання особи без ухвали слідчого судді МВС України приймає відповідні підзаконні нормативно-правові акти, в якості прикладу яких слід назвати наступні:

- наказ МВС України від 10 травня 2018 року № 386, яким затверджено Порядок дій уповноважених службових осіб органів Державної прикордонної служби України під час затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, без ухвали слідчого судді або суду;

- наказ МВС України від 02 липня 2015 року № 794, яким затверджено Інструкцію про порядок приймання-передавання осіб, які перебувають під вартою, на кордоні України та поза її межами;

- наказ МВС України від 30 березня 2015 року № 352, яким затверджено Інструкцію про порядок тримання затриманих осіб в органах (підрозділах) охорони державного кордону.

Подібного роду підзаконні-нормативно-правові акти приймають і деякі інші суб'єкти правовідносин, пов'язаних із затриманням особи без ухвали слідчого судді, як приклад, Служба безпеки України (наказ Служби безпеки України від 26 липня 2008 року № 589, яким затверджено Інструкцію про порядок тримання осіб у спеціально відведених місцях для тимчасового тримання (ізоляторах тимчасового тримання) Служби безпеки України).

Крім цього, слід відмітити й групу підзаконних нормативно-правових актів, які приймаються спільно декількома суб'єктами

затримання особи без ухвали слідчого судді, наприклад:

- спільний наказ МВС України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України від 26 серпня 2014 року № 872/88/537, яким затверджено Інструкцію про порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції;

- спільний наказ Служби безпеки України, МВС України «Про взаємодію Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України в питанні розшуку осіб» від 03 травня 2012 року № 169/391, яким визначено алгоритм дій суб'єктів затримання особи без ухвали слідчого судді по окремим напрямкам;

- спільний наказ МВС України, Міністерства юстиції України від 01 жовтня 2018 року № 806/3105/5, яким затверджено Інструкцію про заходи щодо дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та обранні стосовно підозрюваних запобіжного заходу – тримання під вартою під час досудового розслідування.

Говорячи про підзаконні нормативно-правові акти, на рівні яких врегульовано суспільні відносини, що виникають і знаходять свій розвиток з приводу здійснення уповноваженими суб'єктами затримання особи без ухвали слідчого судді не можна не оминати увагою певні недоліки подібного роду правових актів. Зокрема, мову слід вести про моральну застарілість, неактуальність окремих з чинних на сьогодні з таких нормативно-правових актів. Яскравим прикладом такого роду нормативно-правових актів є Положення про порядок короткочасного затримання осіб, що підозрюються в скоєнні злочину, затверджене указом Президії Верховної Ради СРСР від 13 липня 1976 року № 4203-ІХ, які й досі залишається чинним й, як зазначено в ст. 1, покликане забезпечити дотримання прав громадян та сприяти зміцненню законності

при здійсненні короткочасного затримання осіб, підозрюваних у скоєнні злочину. При цьому Положення має на меті встановлення порядку короткочасного затримання осіб, підозрюваних у скоєнні злочину, з метою з'ясування причетності затриманого до злочину та вирішення питання щодо застосування до затриманого запобіжного заходу у вигляді взяття під варту [13].

Висновки

Отже, підзаконні нормативно-правові акти, які хоч і не встановлюють безпосередніх правових підстав затримання особи без ухвали слідчого судді, однак деталізують таку діяльність по окремим напрямкам, а також закріплюють правові основи її забезпечення й удосконалення. В якості основних з таких нормативно-правових актів визначено акти Президента України та Кабінету Міністрів України, а також правові акти суб'єктів затримання особи без ухвали слідчого судді, в тому числі ті, що приймаються ними спільно.

Література

1. Пчелін В.Б. Перегляд адміністративних актів органів внутрішніх справ: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2011. 190 с.
2. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України: указ Президента України від 15.11.2006 № 970/2006. *Офіційний вісник України*. 2006. № 47. Ст. 3123.
4. Про Концепцію формування системи безоплатної правової допомоги в Україні: указ Президента України від 09.06.2006 № 509/2006. *Офіційний вісник України*. 2006. № 24. Ст. 1764.
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: указ Президента України від 08.04.2008 № 311/2008. *Офіційний вісник України*. 2008. № 27. Ст. 838.
6. Про надзвичайні заходи протидії російській загрозі та проявам тероризму, підтримуваним російською федерацією: рі-

шення Ради національної безпеки і оборони України від 25.01.2015. *Офіційний вісник Президента України*. 2015. № 5. Ст. 297.

7. Про невідкладні заходи щодо європейської інтеграції України: рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12.03.2013. *Офіційний вісник Президента України*. 2013. № 8. Ст. 260.

8. Про Кабінет Міністрів України: закон України від 27.02.2014 № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 22. Ст. 222.

9. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного демографічного реєстру та надання з нього інформації, взаємодії між уповноваженими суб'єктами, а також здійснення ідентифікації та верифікації: постанова Кабінету Міністрів України від 18.10.2017 № 784. *Офіційний вісник України*. 2017. № 86. Ст. 2610.

10. Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу: постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 № 465. *Офіційний вісник України*. 2014. № 77. Ст. 2189.

11. Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 № 1363. *Офіційний вісник України*. 2012. № 101. Ст. 3719.

12. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 № 442. *Офіційний вісник України*. 2014. № 74. Ст. 2105.

13. Про затвердження Положення про порядок короточасного затримання осіб, що підозрюються в скоєнні злочину: указ Президії Верховної Ради СРСР від 13 липня 1976 року № 4203-IX. *Ліга360*. URL: <https://t1p.de/bl7r4>.

Manyk O.V.

**SOME ORGANIZATIONAL ASPECTS
OF DETAINING A PERSON WITHOUT
A DECISION OF AN INVESTIGATING
JUDGE**

In this article, it has been emphasized that ensuring legality during the deten-

tion of a person in criminal proceedings, in particular without a decision of the investigating judge, directly depends on the effectiveness of the legal regulation of the specified institution. It has been noted that we are talking not only about the criminal procedural regulation of detention in the criminal process of Ukraine, but also about the regulatory and legal regulation of organizational aspects of the application of the specified type of measures to ensure criminal proceedings. It has been emphasized that a special place in the aspect of regulation of the researched sphere of social relations is occupied by subordinate legal acts, which, although they do not determine the direct grounds for detaining a person without a decision of an investigating judge, nevertheless detail such activity in certain directions, as well as establish the legal basis for its maintenance and improvement. An analysis of the legal acts of the President of Ukraine, which regulate the sphere of public relations regarding the detention of a person without a decision of the investigating judge, as well as the acts that implemented the relevant decisions of the National Security and Defense Council of Ukraine, has been carried out. Taking into account certain spheres of social relations regarding the detention of a person without a decision of the investigating judge, an analysis of the legal acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine has been carried out. As a separate group of subordinate legal acts, the prescriptions of which regulate the researched sphere of social relations, the acts of the subjects of the detention of a person without a decision of the investigating judge, including those accepted jointly by them, have been considered. Deficiencies of the sub-legal level of regulatory and legal regulation of social relations related to the detention of a person without a decision of an investigating judge have been identified, which are manifested in the obsolescence and irrelevance of some of these acts.

Key words: *organizational aspects, detention without a warrant of an investigating judge, criminal proceedings, criminal process, normative legal act, subordinate normative legal act.*